

Vilanovins a Amèrica: els Samà

Pot una obra d'història local tenir un interès general? La resposta, òbviament, és que sí. El llibre de Virella n'és una bona prova. El seu treball, que ha merescut el Premi Sant Ramon de Penyafort, consta de dues parts ben diferenciades, però amb un nexa d'unió que és l'emigració vilanovina cap a Amèrica. La primera és bastant general, mentre que la segona fa referència a un tema concret, com és el del llinatge dels Samà.

Que els vilanovins van participar en el comerç i en la navegació amb Amèrica, amb Cuba, és un fet conegut. El mateix Virella i Bloda ens ho havia explicat en diversos articles i llibres, però sempre es pot afegir alguna cosa més i, després d'un pacient treball als arxius, al llibre apareix, per exemple, la descripció dels viatges del patró Cristófor Farré, que inclouen els periples de la barca *Virgen del Rosario* i de la fragata *San Juan Nepomuceno*. És també notable la informació relativa al fet migratori, tant del segle XVIII com del segle XIX, amb dades estadístiques i una bona nòmina de personatges; d'aquestes dades es dedueix la gran dispersió dels vilanovins per terres

d'Amèrica i d'altres llocs del globus, així com la concentració del flux cap a Cuba. Així mateix es pot destacar la notícia ben documentada del comerç triangular que es va realitzar des de Barcelona fins a Buenos Aires i, després, l'Havana, amb retorn al punt de partida; vaixells i mariners de Vilanova van seguir-ne la ruta. L'autor no defuig afrontar el problema del tràfic d'esclaus i encara que afirmi que «es coneix el pecat però no el pecador», ell és capaç d'oferir-nos una llista de vint-i-un «pecadors» que van participar en el tràfic de negres. Vint-i-un patrons o tractants només de Vilanova constitueixen sens dubte un grup notable en qualitat i quantitat. En aquesta primera part trobem també una història econòmica reduïda de Vilanova, en què la dada predomina sobre la visió de conjunt. Però en realment l'obra de Virella adquireix el seu autèntic valor és a «La nissaga dels Samà». Aquest cognom sintetitza en gran mesura la figura de l'«americà» o «indià»; la seva elevació dins l'escala social des de la pagesia catalana pobra de la segona meitat del segle XVIII fins als títols de noblesa, a través del comerç, de l'especulació i del tràfic d'esclaus. L'autor es remunta al segle XVI i amb paciència i una gran

recopilació de dades va reconstruint la genealogia des de Bartomeu Samà i Millé fins a arribar al moment actual. L'elevada quantitat d'informació recollida en un nombre reduït de pàgines converteix el treball en una obra densa, però resolta amb una prosa àgil, viva, que en ocasions recorre a la fina ironia. Endinsant-nos dins la laberíntica saga dels Samà trobem tota mena de noms que van fer història: Tacón, Víctor Balaguer, Sagasta, Zulueta, Romanones, el rei Alfons XII, etc. La branca familiar cubana i la de Vilanova s'imbriquen en una anada i tornada que va servir per nodrir el capitalisme català de la segona meitat del segle XIX. Fàbriques i ferrocarrils van tenir els Samà entre els seus promotors i consellers. També la cultura, l'urbanisme i l'arquitectura més representativa van tenir molt a veure amb els Samà.

«La nissaga» té diversos mèrits a més de l'esmentat. No és pas el menys important el de projectar una llum sobre un cognom tan citat per la historiografia cubana, tan unit a diferents empreses, que de vegades sembla tenir el do de la ubiqüitat. D'aquesta manera disposem ja d'una guia adequada per no perdre'ns entre els Salvador, Joan, Josep, Anton i tants altres Samà. La

variable «americana» de l'acumulació de capital català pot ser estudiada a partir d'ara amb una aproximació millor i més profitosa. Perquè si bé és cert que l'autor tot i aportant dades puntuals no analitza detalladament els patrimonis, mitjançant els enllaços matrimonials, en algunes ocasions dins mateix de la família, veiem aflorar interessos econòmics i de prestigi social. Ja tenim el fil de la trama.

En els darrers anys han sortit a la llum diversos articles i llibres en què es recull la història de les grans famílies catalanes, però sempre d'una forma molt general. El nivell de detall, de minuciositat de «La nissaga» crea, al meu parer, un precedent que mereix que se situï el seu autor en un lloc destacat, alhora que propicia la continuïtat investigadora. Les relacions familiars són un mètode molt fructífer per desxifrar una part de la història, però reconstruir una genealogia és difícil i comporta tantes hores d'arxiu, tanta meditació per aclarir autèntics nusos, que el seu nombre és escàs. Tanmateix, un coneixement més exhaustiu dels llinatges catalans del segle XIX ens explicaria moltes coses. En el cas concret de Vilanova hi ha alguns altres cognoms que esperen l'investigador, alguns ja són actualment l'ob-

jecte de treball de Virella.

Les fonts utilitzades per l'autor són variades. Inclouen arxius manuscrits i publicacions del segle XIX, algunes inèdites o escassament treballades. Recull alhora aportacions recents que han incidit sobre la qüestió «americana» des de Catalunya. També són citats autors cubans contemporanis, amb la qual cosa Virella demostra un coneixement profund de la bibliografia actual. Entre el material documental utilitzat són notables algunes fotografies procedents de l'arxiu Escofet.

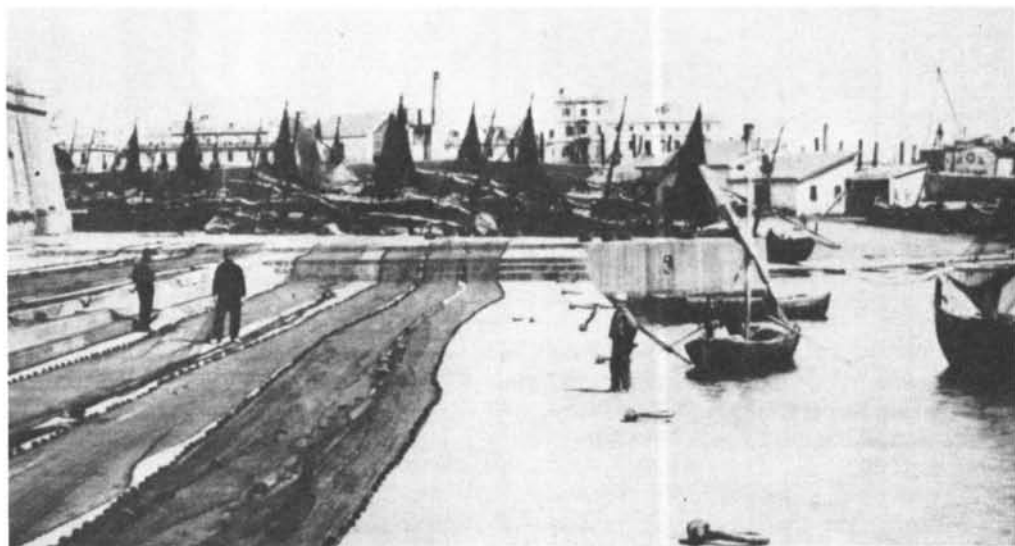
El llibre ha estat editat en rústica, amb una maqueta i una portada excessivament estereotipades, pròpies dels treballs d'«història local» en la seva versió més pejorativa. S'hi troba a faltar una bibliografia més estructurada que recollís de manera completa la totalitat de les fonts i autors citats en cada capítol. Així mateix hauria estat d'agrair un significat de les sigles i, potser, un índex onomàstic. A part d'això, la impressió és correcta, amb uns tipus de lletra que faciliten la lectura. En resum, l'obra de Virella constitueix un treball molt meritori. Des de Vilanova, «la petita Havana», ens obre una finestra al tròpic, a les Antilles. Ens mostra com des d'una petita localitat de la costa del Garraf es va participar mitjançant les persones, el treball, l'especulació i el comerç a la globalització de l'economia. «La nissaga dels Samà» així com el treball que la precedeix han de ser llegits per tots aquells que estiguin interessats tant pel segle XIX cubà com per la formació del capital català en el mateix període històric. És una obra de lectura de vegades apassionant i alhora una obra de consulta i de referència obligada.

(Traducció: Lourdes Bigorra)

José L. Luzón

Albert VIRELLA i BLODA: **L'aven-
tura ultramarina de la gent de
Vilanova i la Geltrú i la nissa-
ga dels Samà**, Museu de Vilafran-
ca, Vilafranca del Penedès, 1990.

Calella en l'Edat Moderna: societat i economia

Fins fa ben poc, del segle XVII català ben poca cosa en sabíem que no fossin els treballs d'abast general de Pierre Vilar, pel que fa a l'economia, o els de Miquel Batllori, que n'ha estudiat l'aspecte cultural. Però darrerament s'han anat estudiant parcel·les que han permès traçar-ne ja una visió global molt precisa.

Moltes poblacions compten ja amb monografies que ens informen de les seves vicissituds en aquella època. Al Maresme, tenim els treballs de Pere Molas o de Joaquim Llobet sobre Mataró, o el de Josep Viñals sobre Premià.

De Calella, a part d'algun fet concret, no en sabíem res, no teníem cap visió global del set-cents. El llibre de Maria Teresa Mora ve a omplir aquest buit.

Per a l'elaboració del seu estudi, parteix de les dades que ha pogut extreure dels llibres del Real Cadastre que es conserven al Museu-Arxiu Municipal de Calella, que van del 1737 al 1764, i n'ha triat el de 1737 i el de 1758, per ser els més ben conservats.

A partir de la informació que facilita aquesta important font, cada vega-

da més apreciada i estudiada, ens mostra la composició de la societat calellenca del XVIII, classificant-la per professions. Podem veure com pagesos i mariners són el gruix de la població, amb més de la meitat de la seva població activa, però que artesans i comerciants ocupen ja un lloc important en l'activitat econòmica.

La comparació dels dos cadastres permet a l'autora d'estudiar la dinàmica social d'aquesta població que participa del desvetllament econòmic català que es produeix un cop acabada la Guerra de Successió.

És significatiu que el 71% de les terres de conreu de Calella fossin destinades a la vinya: el vi es podia comercialitzar i exportar. Calella havia passat d'una agricultura de consum a una agricultura de comerç que permetria una acumulació de capital i ens explicaria la seva posterior puixança mercantil i industrial en el segle venidor. S'havien adequat els conreus a les noves exigències econòmiques.

Aquesta activitat permet a la població passar de 1.000 habitants el 1700 a més de 2.600 cap a les acaballes del segle. El dinamisme de Calella atreu una immigració que permetrà aquest espectacular

creixement demogràfic, molt superior a la mitjana catalana.

Maria Teresa Mora, s'endinsa a estudiar l'estructura de la propietat de la terra i evidencia l'existència d'una oligarquia de pagesos benestants per bé que aprecia que els comerciants cada vegada hi tenen una participació més important, en la propietat.

Entre un i altre cadastre es registra un important creixement de la gent dedicada a la marina i el nombre de comerciants es triplica. El comerç marítim s'intensifica, els randers comercialitzen les puntes de coixí. En definitiva, s'està estructurant una nova economia que donarà lloc a una nova estructura social.

Aquest treball de la historiadora calellenca, juntament amb el d'altres deixebles de Carlos Martínez-Shaw, ens permet anar bastint sobre uns sòlids fonaments una història general del creixement econòmic català que haurà de permetre al Principat d'entrar de ple en la Revolució Industrial.

Maria Teresa MORA i VILA: **Societat i Economia: Calella 1737 i 1758**, Caixa d'Estalvis Laietana, «Premi Iluro», núm. 43, Mataró, 1990.